

MULTİDİSİPLİNER ÇALIŞMALAR I

Multidisciplinary Studies I

EDİTÖR

Doç. Dr. Bülent KIRMIZI

Multidisipliner alıřmalar

(Dil ve Edebiyat Üzerine Arařtırmalar)

Osmaniye Korkut Ata University
Department of English
Language and Literature
Osmaniye/ TURKEY

© Her hakkı saklıdır. Bu kitabın tamamı yada bir kısmı, yazarın izni olmaksızın, elektronik, mekanik, fotokopi yada herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılamaz, yayımlanamaz, depolanamaz.

Bu kitaptaki bilgilerin her türlü sorumluluğu yazarlarına aittir.

Editör

Doç. Dr. Bülent KIRMIZI

ISBN: 978-605-2131-55-8

AKADEMİK YAYIN

Sertifika No : 43907

KONYA - ARALIK - 2019

 AYBİL
YAYINLARI

Romanda Kişiler Dünyası ve Karakter Yapıları

I

Veysel ŞAHİN¹

Özet

Romanda yer alan kişi/karakter/şahıs terimi Almanca “figur”; Latince “figura”, İngilizcede “character” terimi kullanılır. Ayrıca Yunanca “karakter” işaret anlamındadır ve “kharaksein” kökenlidir. Genel olarak roman incelemelerinde “figur” kavramı için “kişi” terimi yaygın olarak ifade edilir. Modern insanın zamansal süreçte yaşadığı değişim ve dönüşümler kurmaca evrenin temel yapı unsuru olan kişi/karakter kadrosuna da etki eder. Romanlarda kimlik bulan özne benliklerin kendi kurma süreci farklı yaklaşımlarla ele alınmasını da gerektirir. Nitekim her roman metni şeyler dünyasının ve insanlığın varolma -başlangıcı şimdisi ve gelecekteki- süreçlerini barındırır. Bu yüzden her roman insanlığın kendi varolma mücadelesinin soylu manzumeler birlikteliğidir. Nitekim anlatı dünyasında yer bulan canlı ve cansız varlıkların; oluş ve kılışları ve yapıp ettikleri, anlatı kişileri ve kimlikleri üzerinden entrik kurguya eklenir.

Kurmaca evren içinde kimlikleşen kişi-şahıs-karakter işlevsel açıdan ve yüklendiği sorumluluk açısından olay örgüsüne verdiği katkı nedeniyle farklı şekillerde tasnif edilir. İşlevlerine göre roman/anlatı kişileri; “yalıncat/düz”, “çok yönlü/yuvarlak”; başkişi norm karakter, kart karakter ve fon, figüratif; başkahraman, hasım kahraman, istenilen veya istenilmeyen obje, verici kahraman, alıcı kahraman veya hasım güç, karşı güç arzu edilen ve korku duyulan nesne, yönlendirici; alıcı; yardımcı olarak farklı isimlerde sınıflandırılır.

Bu çalışmada Türk romanlarında yer alan anlatı kişilerini farklı karakter yapılarına göre ele alarak anlatı içindeki üstlendikleri fonksiyonlarını belirli kılmaktır. Bu hususta roman incelemesine konu olan kişilik ve karakter çözümleme biçimleri Türk romanlarında kurgulanan benliklerin varolma süreçlerini ortaya koyacaktır.

Anahtar Kelimeler: Roman, insan, kişi, karakter, tip, başkişi, norm karakter...

1. ROMANDA KİŞİ-ŞAHIS-KARAKTER VE KİMLİKSEL AÇILIMLAR

Roman, bireylerin psikolojik, sosyolojik ve kültürel dünyalarını meydana getiren düşünce, eylem sorun, durum olgu ve algılarını kurmaca üstgerçeklik evreninde tasarlamasıdır. Temel eksenini anlatma ve kurgulama üzerine oluşan romanda ele alınan olay ya da temel öykü birimcikleri belirli bir mekân, zaman ve karakter/kişi/şahıslar üzerinden kurgulanır. Kurgunun başarısı, romanda oluşan öykü birimciklerinin bu değerler üzerinden tutarlı bir şekilde bütünleşmesi sonucu oluşur. Romanın en önemli unsuru olan öyküden sonra temel kurguyu şekillendiren unsurlardan biri de hiç kuşkusuz karakter/kişi/şahıslar dünyasıdır.

¹ Doç. Dr. Fırat Üniversitesi, İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

Romanda yer alan temel yapı unsuru karakter/kişi/şahıslar terimi için “Person” (personel), “Charakter” (karakter), Gestalt (biçim), “Held” (kahraman), Protagonist” (başkahraman), “Aktant” (eyleyen), “Akteuer” (aktör) gibi kavramlar kullanılır.

Romanda yer alan kişi/karakter/şahıs kavramları, terim açısından Almanca “figur”; Latince “figura”, İngilizce’de “character” terimi kullanılır. Ayrıca Yunanca “kharakter” işaret anlamındadır ve “kharakseın” kökenlidir. Genel olarak roman incelemelerinde “figür” kavramı için “kişi” terimi yaygın olarak ifade edilir. Modern insanın zamansal süreçte yaşadığı değişim ve dönüşümler kurmaca evrenin temel yapı unsuru olan kişi/karakter kadrosuna da etki eder. Romanlarda kimlik bulan “özne ben”liklerin kendini kurma süreci farklı yaklaşımlarla ele alınmasını da gerektirir. Bu yönüyle romanda yaratılan her kurgusal “özne ben”lik -karakter/kişi/şahıs- onu kurgulayan kurucu “özne bilinç” tarafından belirli bir karakter tasarlama ve yaratma süreci sonrasında oluşur. Zira her yaratıcı bilinç, “güçlü, derin ve yaratılmamış bir kurgusal “özne ben”i dıştan içe ya da içten dışa doğru “storyotype” olarak yapma peşindedir. Kimi zaman bu özne kurucu bilinç yaratığı anlatı kişilerine hayranlıkla bakarken, kimi zamanda onunla bir bütün olarak kendini kurmaca evrende var kılar. Bu bakımdan kurmaca evrende kurmaca “özne ben”likler yaratma kolay bir iş olmadığı gibi aynı zaman büyük bir bilinçsel beceride gerektirir. *“Dolayısıyla, bir kurmaca karakterin yaratılması sanatın en büyük mucizelerinden biridir.”* (Randall, 1995: 162). Bireysel ve toplumsal yaşantı ekseninde görünür kılınan kimi anlatı kişileri/ “özne ben”likler, anlatı içinde kimliksel bir oluşum sürecine tabii tutuldukça karakterleşme eğilimine girer. Bu aynı zamanda sıradan yaşam içinde her insanın kendine özgü bir varlık ve karakter olmasından kaynaklanır. Gustava Flaubert bu dururumu; *“herkesin hayatı bir roman olmayı hak eder”* (Randall, 1995: 120) şeklinde ifade eder. Nitekim kurmaca “özne ben”likler -insanlar- bizim için birer karakterdir ve hayatımızda büyük bir gerçekli yer edinirler.

Romanda olayların temel üstlenici gücü olan karakter/kişi/şahıslar, düşünce ve eylemlerini belirli bir uzam içinde görüntü düzeyine taşır. Kurmaca evrenin en karmaşık ve en uzun anlatı türü olan romanda olay, durum, olgu ve algıların gerçeklik boyutuna yakın bir görüntü düzeyine taşınması, anlatı içindeki karakter/kişi/şahısların üstlendiği görev ya da uzam içerisinde tutarlı/tutarsız ilişkiler kurmasıyla ilintilidir. Olayların kimin başından geçtiği ve nasıl bir süreç ilerlediği, anlatı kişilerinin kimliksel

dönüşümü ile ilgilidir. Yazar anlatı kişilerinin kimliklerini öykünü içinde kurgularken aynı zamanda o kişilerin psikolojik, sosyolojik ve kültürel tutumları hakkında da bizim merak duymamızı sağlar. Roman içinde kimlik bulan anlatı kişileri genellikle insan olmakla birlikte kimi zaman bir hayvan veya bir nesne olarak kimlikleşerek belirginleşir. Bu açıdan;

“Eyleyenin, mutlaka insan olması gerekmez... İnsan kimliği kazandırılmış(teşhis edilmiş) her şey ve -canlı cansız- her varlık kişi olarak kabul edilir, kabul edilmelidir... Tercih onundur ve o, insandan hayvana, eşyadan kavrama kadar birçok öğeyi fail/eyleyen konumuna çıkarabilir. Romancıların bu konuda genel ve baskın tercihi, doğal olarak insandır. Romanda kahraman dediğimizde karşımız tip ve karakter tanımları çıkar, yani romanın kimi anlattığı değil, anlattığını/insanı nasıl yarattığı ve nasıl ifade ettiği sorunu karşımıza çıkar.” (Tekin, 2002: 71).

Romanda insan dışında yer alan kurgusal özne kimlikler, ana öykünün oluşum ve gelişim sürecinde kendi reel kimliklerinin ötesinde yeniden tasarlanıp yaratılarak insanı duygular yüklenip, varlık tabakları arasında bir dönüşüme tabii tutulup insani özellikler kazanarak kimlikleşir. Aşağıda ismi zikredilen yazarların romanlarının anlatı karakter/kişi/şahısları böyle anlatı kimlikleridir;

Jack London “Sevginin Katıksızı” (Köpek), “Beyaz Diş” (kurt); George Orwell, “Hayvan Çiftliği” (Koca Major, Napeleon, Benjamin vd.); Cengiz Aytmatov, “Dişi Kurdun Rüyalari” (Kurt-Akbar, Kurt-Taşçaynar), “Elveda Gülsarı”, (Gülsarı-At); Faruk Duman, “Köpekler İçin Gece Müziği” (Orman vd.), “Kırk” (Atmaca, güvercin, Baykuş), Recaizada Mahmut Ekrem, “Araba Sevdası” (Araba); Peyami Safa, “Matmazel Noraliya’nın Koltuğu” (Koltuk); Tahsin Yücel “Kumru İle Kumru”, (Buz Dolabı) vd... böyle kimliklerdir.

Zira her roman metni, şeyler dünyası ve insanlığın varolma -başlangıcı şimdisi ve gelecekteki- süreçlerini barındırır. Bu yüzden her roman insanlığın kendi varolma mücadelesinin soylu manzumeler birlikteliğidir. Nitekim anlatı dünyasında yer bulan canlı ve cansız varlıkların; oluş ve kılışları ve yapıp ettikleri, anlatı kişileri ve kimlikleri üzerinden entrik kurguya eklemlenir. Varlık ve kişilerin varlığını ve varolma süreçlerini yaratıcı bir ruhla bünyesinde ele alan roman(lar)da anlatı kişilerinin yapısal bir değer

olarak kendilerine alan bulduğu kurmaca iklimidir. Bu açıdan romandaki kişiler düzlemi, entrik kurgu ve dramatik aksiyonu yönlendiren ve oluşturan güçlerin en önemlisidir. Anlatmaya bağlı metinlerde bireysel ve toplumsal olgu ve ilişkileri somut bir şekilde sunmayı sağlayan karakterler, anlatılarda yapısal ve izleksel açıdan bir ilişki ağı oluşturur. Oluşturulan bu ilişkiler düzlemi içerisinde anlatıları anlamlı kılan; kimlik kazanan ve oluşturan kişiler, eylem olarak karşılaşır kendi duygu, düşünce ve amaçları hakkında kavram, simge değerler yaratır. Böylece anlatılarda kişiler, kendi varlık ve değer alanlarını işlevsel açıdan karakter kategorisi oluşturur. Korkmaz'a göre;

“Romandaki kişiler düzlemi, entrik kurguyu oluşturan güçlerin en görünür yüzüdür; iyiliğin ve kötülüğün, cesaretin ve ihanetin, inancın ve tereddüdün okuyucuyla doğrudan konuştuğu, yaratıcı ruhun (etymon spirtuel) ete-kemiğe bürünmüş biçimleridir. O yüzden kişiler dünyasına bağlı anlatılar, özellikle karakter unsurunun sentezleyici olmadığı romanlarda entrik kurguyu doğrudan açığa çıkaran ve anlatının derinliğini, gizemini çabucak ele veren yapılarıdır; yalnızca karaktere dayalı anlatıların doğrudanlığı, eserin gücünü zayıflatır ve okuyucudaki merak duygusuna zarar verir.” (Korkmaz, 2018: 12).

Kurmaca evren içinde kimlikleşen kişi-şahı-karakterler, işlevsel açıdan - yüklendiği sorumluluk açısından- olay örgüsüne verdiği katkı nedeniyle farklı şekillerde tasnif edilir. Bu da anlatı kişilerinin farklı sınıflandırmalara tabii tutulmasını, onların anlatı içinde düşünsel ve eylemsel (psikolojik, sosyolojik, ontolojik, varoluşsal ve kültürel) olarak farklı karakterizasyonlarının ortaya konmasını gerekli kılar.

1.1. İşlev ve Karakter Yapılarına Göre Roman Kişileri

Romanın dramatik aksiyonu ve entrik kurgusunu şekillendiren unsurlardan olan karakter/kişi/şahıslar, kurmaca evrende üstlendiği görev açısından farklı şekillerde sınıflandırılarak isimlendirilir.

Romanda yer alan karakter/kişi/şahısların belirli bir zaman, mekân ve kurgu içinde yapıp etikleri ve tasarladıkları, durum, düşünce ve eylemler o karakterlerin entrik kurguda yeni işlevler ve kimlikler üstlenmesine zemin oluşturur. Bu açıdan bir kurmaca evren olan romanlarda da anlatı kişileri anlatı boyunca bir düşünce, değer, algı ve olgunun görevli tek yönlü kimlikleri olduğu gibi anlatının içinde değişip dönüşen anlatı içindeki yeni değerler düzlemini ve gelişmeleri orantılı olarak benimseyip karakter

yönünden atılımlarda bulunur. Bu durum romanın tek boyutlu kurmaca yapısını çok yönlü, çok boyutlu ve çok katmanlı hale getirir. Romanda oluşturulan tek boyutluluk, düz ve karşıt değerler, bu değerleri savunan anlatı kişilerinin üstlendiği ya da yerine getirdiği görevler dâhilinde kavram ve simge değerler üzerinden işlevsellik kazanırken; diğer taraftan da çok boyutlu gelişmeye müsait gelişip değiştikçe metin içinde yeni üstkurmaca hayatlar ve değerler düzlemi oluşması sağlanır. Bu açıdan romanda karakter/kişi/şahıslar, anlatı içinde üstlendiği işlev, değer, görev açısından farklı şekillerde ve kimliklerde karşımıza çıkar. Romanın temel kurucu unsurlarında olan karakter/kişi/şahıslar, anlatı içinde üstlendiği yeni isim, işlev, değer, görev açısından farklı çalışmalarda konu edinilir.

Edward Morgan Forster’e göre romanlarda kimlikleşen kurmaca karakter/kişi/şahısları iki guruba ayrılır. Bunlar;

A. “Yalınkat/düz” karakter/kişi/şahıslar,

B. “Çok yönlü/yuvarlak” karakter/kişi/şahıslardır.

Çok boyutlu kurmaca metinlerde çok yönlü/yuvarlak karakter/kişi/şahıslar kadar yalınkat/düz karakter/kişi/şahıslar da önemlidir. Bu “yalınkat/düz” ve “çok yönlü/yuvarlak” karakter/kişi/şahıslar arasında meydana gelen çatışma düzeyleri anlatının entrik ve dramatik yönünü belirgin kılar.

A. “Yalınkat/düz” karakter/kişi/şahıslar

Düz/yalınkat karakterler, basit tek boyutlu kendisine çok az görev kişilik özelliği verilmiş, davranış ve düşünce dünyası açısından okuyucunun öngörülerini hemen karşılayan tip, “şablon karakter”lerdir. Anlatıda düz, “şablon karakter” özelliği gösteren kişi/karakter/şahıslar, anlatı boyunca değişmeye kapalıdır. Anlatıda koşullar değişse de bu kimliğe sahip kişiler, anlatı boyunca çok fazla değişmeden tek boyutlu olarak varlıklarını sürdürür. Romanda işlevsel ve karakter açısından düz/yalınkat görev ve kimlikler üstlenen kişiler, birkaç nitelikten oluşan, okuyucuyu hiçbir zaman şaşırtamayan tek bir cümleyle özetlenebilen kurmaca kişilerdir. E.M. Forster, “yalınkat/düz” -kişi/karakter/şahısları şöyle tanımlar;

“Yalınkat kişiler, birkaç nitelikten oluşan, tek bir tümceyle özetlenebilen kimselerdir. Roman boyunca ne zaman ortaya çıksalar, hep baştaki o birkaç nitelikleriyle görünürler ve hiç değişmeden kalırlar.” (Forster, 2001: 25).

Yalınkat/düz “şablon” karakterler “tek bir fikrin ya da niteliğin sembolüdür. Buna Örnek verecek olursak; “Taaşuk’u Tal’at ve Fitnat” Hacı Baba; “İntibah” Mâhpeyker; “Araba Sevdası” Bihruz Bey; “Zehra” Ürani; Felâtun Beyle Râkım Efedî” Felâtun; “Aşkı Memnu” Firdevs Hanım; “Yaban”, Salih Ağa, Şeyh Yusuf; “Vurun Kahpeye” Hacı Fettah Efendi, Kantarcıların Hüseyin Efendi; “Üç İstanbul” Belkıs; “Kürk Mantolu Madonna” Raif Efendi’nin Babası, “Kuyucaklı Yusuf” Şahinde; “İçimizdeki Şeytan” İsmet Şerif; “Yeni Hayat” Dr. Narin; “Kumral Ada Mavi Tuna” Üsteğmen Birol, Tuğgeneral Turhan Özsoy; vb.. gibi kişiler anlatı boyunca çok fazla değişmeden tek boyutlu olarak varlıklarını sürdüren kişilerdir.

“Yaban” romanında yalınkat/düz “şablon karakter” özelliğini gösteren kişiler, anlatının başından sonuna kadar hiçbir değişim göstermeden varlıklarını devam ettirir. Bu kişiler anlatı boyunca eğişime ve dönüşüme uğramaz. “Yaban”da Anadolu köylüsü düz yalınkat bir özellik gösterir. Ahmet Celâl’in köye gelişinden itibaren başlayan çatışma Ahmet Celâl’in köyden gidişine kadar devam eder. Romanda Mehmet Ali’nin kardeşi İsmail, Zeynep kadın, muhtar, Salih Ağa, Şeyh Yusuf ve Yunan askerleri düz yalınkat kimliklerdir. Romanda;

“Şimdi bütün köy halkı karşısında bir düşmanlık halkası gibidir. Gürültüyü işiten geliyor. Çoluk çocuk, karı kızan, hepsi geliyor. Bütün tanıdığım yüzleri bir kâbus bulutu arkasından görüyorum. İşte İsmail kuşağında haylaz haylaz duruyor. İşte muhtar aç çakal gözleriyle bana bakıyor. İşte biraz uzakta Zeynep kadın küçük kaya parçasının ardından gözleriyle bana bakıyor.” ... (Karaosmanoğlu, 2001: 166) ... *“Şeyh Yusuf gitti fakat zehrini köye bıraktı gitti. Hava bir uzun süre onun nefesi ile doldu, kaldı.”* (Karaosmanoğlu, 2001: 48)... *“Salih Ağa’nın bir ayak sesi duyunca yuvasından kaçan bir sansardan farkı yok.”* (Karaosmanoğlu, 2001: 63).

diyen anlatıcı, tek bir düşünce ve fikrin güçlerin sembolü haline gelen karakterlerin kişiliklerini ortaya koyar.

Anlatıda Şeyh Yusuf, dini kullanarak köylüyü sömürürken, Salih Ağa köylüyü kendi kıskacına almış acımasız bir kişi olarak ortaya çıkar.

Romanda Salih Ağa ekonomik/maddî sömürünün simgesel düzeyle kişisi iken dini/manevi sömürünün temsilcisi ise Şeyh Yusuf'tur. Şeyh Yusuf, Tanrı buyruğunun ne olduğunu bilmez. Dine körü körüne inanan kişilerin manevi duygularını kendi lehine yönetir; ne pozitif ne de sosyal bilimlerde herhangi bir eğitimi olmayan kişileri din hususunda bilinçlendirmek yerine kendi etkisi altına almayı tercih eder (Öksüz Güneş, 2018: 127).

Ancak Ahmet Celâl'in karşısında karşıt güçleri simgeleyen en güçlü değer İsmail'dir. Bu düz/yalıncat tek bir düşüncenin temsilcisi olan bu karakterler, kahramanın bütün ülküsel değerlerini zaafa uğratar. İsmail, Ahmet Celâl'in elinden sevgilisini alan; davranışları tehditkâr ve asi yapıya sahip bir karakterdir. İsmail, on, on iki yaşında olmasına rağmen köydeki diğer çocuklar gibi yüzü ve bakışları olgundur. Günlük işleri yapmanın eğitimin üzerinde tutulduğu bir yerde doğan İsmail, çocukluğunu yaşayamadan, çocukluk kavramının ne olduğunu bilmeden yetişkinlerin görevlerini üstlenir. Romanda Ahmet Celal, İsmail ile yakınlaşmak istemesine rağmen onula sağlıklı ilişki kuramaz.

“Yaban” romanında yer alan yalıncat/düz kimler entrik kurgunun oluşmasında temel güç olarak karşımıza çıksa da anlatıda kendilerine verilmiş giydirme kimliklerin ötesine geçemezler.

Forster'e göre romanlarda kimlikleşen karakter/kişi/şahıslar, düz “şablon karakterin” ötesinde birden fazla niteliklere sahip ise çok yönlü/ yuvarlak karakterlerdir. Romanda kimlik bulan çok yönlü karakter/kişi/şahıslar, tüm yönleriyle karmaşık yaratılmış gelişime ve değişime açık; psikolojik, felsefi derinliği olan kimselerdir.

B. “Çok yönlü/yuvarlak” karakter/kişi/şahıslar

Edward Morgan Forster'e göre işlev ve karakter yapılarına göre diğer bir roman kişisi çok yönlü/yuvarlak ve gelişmeye açık olan boyutlu kurmaca kimlikler, anlatı boyunca sürekli olarak kendi değerleri ve karşıt değerler arasında çatışma yaşar. Bu kimliğe sahip karakter/kişi/şahısların çatışma durumu, anlatıda oluşan olay örgüsünü derinleştirmesinin yanında, anlatı içinde birçok öykü birimciği ve katman da oluşturur;

“Çok yönlü kişiler, tüm yönleriyle yaratılmış karmaşık kimselerdir. Çok yönlü roman kişileri, bizi inandırıcı bir biçimde şaşırtabilen kişilerdir, çünkü gerçek yaşamın «hesaba kitaba uymayan değişkenliğine» sahiptirler.” (Forster, 2001: 25).

Romanda içerisinde yer alan ve karmaşık bir yapıya sahip olan çok yönlü/yuvarlak ve boyutlu karakter/kişi/şahıslar, dışa açık psikolojik derinliği olan kendisini ve içinde yaşadığı dünyanın değer yargılarını algılama, tasarlama, değiştirme ve dönüştürme eğiliminde olan kimliklerdir. Anlatı boyunca dinamik bir şekilde varlık göstermeye çalışan yuvarlak/çok yönlü kişiler içe çekildikçe kendi “öz ben”likleri yeniden kurarak kurmaca evrende güçlü kimlikler haline gelir. Çok yönlü kişiler, modern yaşamın insanı çepeçevre saran sorunlarını aşmaya çalışan bunu da yaparken kendi öz ben”liğini zaman ve mekân uygun olarak yeniden oluşturan kimi zamanda bu değerleri yıkmaya eğiliminde olan kişilerdir.

Oğuz Atay’ın “Tehlikeli Oyunlar” romanının çok yönü gelişen ve içinde bulunduğu durumlarda kendini var eden çok kimlikli boyutlu Hikmet Benol’dur. Hikmet Benol, gerçek ile hayal arasında kendi kimliğini yeniden kurmaya çalışır. Hikmet Benol, anlatının çok yönlü kişisi olarak hem kendi yaşamını hem de kurmaca evrendeki yaşamının derinleştirir. Hikmet Benol, kendi olmak için eşi Sevgi’den ayrılarak gecekonduda/ bilinçaltında yaşamayı tercih eder. Hikmet Benol, çevresindeki, eşya ve insanlarla kavgalıdır.

Çok yönlü anlatı kişisi Hikmet Benol, kendini ötekileşmiş olarak hissettiği dünyanın bir eseridir. O, ilişki ve iletişimlerini kurma yetisinin elinde olmadığı bir dünyada yaşadığını fark eder. Hikmet Benol yuvarlak/çok yönlü “özne ben” olarak içe çekildikçe kendi “öz ben”likleri yeniden kurarak ötekinin ve ötekileşen değerler dünyasından kurtulmak için ötekiler grubundan ayrılarak benini bulmaya yönelir. Bu yüzden gecekonduya gelerek, kendi “iç ben”i olan, Hüsamettin Tombay ile (Albay) oyunlar oynama ve yazmaya koyulur. Hikmet Benol kendi “beni”yle oyunlar oynaması onun yaşamın baskı ve ötekiliğinden uzaklaşıp kendi yeni bir kurmaca evren kurmasıdır. Çok boyutlu özne kimlik olan Hikmet Benol’un insanın ilişkilerinde yetersiz kalması, onun içsel çatışma yaparak kendine içinde bulunduğu yaşama,

yabancılaşmasını neden olur. Hikmet Benol da *ötekileştiği* için ilişkilerinde sığılaşma, çatışma ve zıtlaşma yaşar. Hikmet Benol, Albay'a;

“Tıpkı oyunlardaki gibi çelişik duygularının altında eziliyor. Fakat benim de sevmeğe hakkım yok mu Albayım? Yok. Peki Albayım. Ben de susarım o zaman gecekonduda oturur, anlaşılmayı beklerim. Fakat Albayım, adresimi bilmeden beni nasıl bulup anlayacaklar? Sorarım size: Nasıl? Kim bilecek benim insanlardan kaçtığımı? Ben ölmek istiyorum Albayım ölmek” (Atay, 2004: 259)

der. Anlatıda Hikmet Benol'un oyun sahası, yani oyunlarını oynadığı yer neresidir? Elbette bütün büyük sanatçılar gibi oyun yazarları da oyunlarını ilk olarak düşsel yuvalarında kurgular ve daha sonra kâğıda aktarırlar. Hikmet Benol da böyle yapmıştır. Ancak Hikmet Benol, oyununu yozlaşan ve bozulan dünyadan kaçarak kendi düşsel dünyasında oynar. Hikmet Benol'un benine çekilişi, olumsuz öteki ve değerlerinden bir kaçıştır. Her kaçış sonunda bir yuvaya sığınma ihtiyacı hissedilir. Hikmet Benol da kendini var etmek, kendi ben/ol olmak için kaçır. Yalnız bu kaçış, düşünsel yuvadaki yabancımanın, ötekinin eşliğinde gerçekleşir (Şahin, 2010: 28-29).

“Tehlikeli Oyunlar” romanın çok yönlü ve boyutlu “özne ben”i olan Hikmet Benol, benlik ve varolma sorunsalını, kendi içsel yolculuğuyla bütünleştirerek dış dünyanın gerçeklikleriyle var eder. Bu durum işlevsel açıdan onun çok katmanlı ve boyutlu yuvarlak kimliğinin derinliğini ortaya koyar.

Sonuç olarak romanda çok yönlü/ yuvarlak kimlik ve kişiliğe sahip olan Hikmet Benol, modern dünyanın kendine/kendilik değerlerine yabancılaştırdığı maddeler dünyasında kendini eksik hissedenden ve bu durumu aşmaya çalışan çok boyutlu kişidir. Anlatı boyunca sürekli dış ve iç dünyası arasındaki çatışmalar yaşayan boyutlu kimlik Hikmet Benol, her benlik bölünmesi ve parçalanmasında roman içinde yeni bir öykü birimciğinin oluşmasını sağlar.

Yaşar Kemal'in “Ortadirek” romandaki olay ve olguların merkezinde olan kahraman Meryemce'dir. Anlatıda Meryemce Gök Hacı'nın kızı İbrahim karısı ve Uzunca Ali'nin annesidir. Meryemce kocasını genç yaşta kaybetmiş ve kendisini her açıdan oğluna adanmış bir annedir. Fedâkar Anadolu annesinin bir yansıması olan Meryemce annelik rolünün yanında babalık rolünü de oynar. Hayata karşı sağlam duran

Meryemce üçüncü dünya kadının temsilcisidir. Meryemce aslında romanın anlattığı ortadireğin kendisidir. Meryemce evin ortadireğidir. Ailenin hem annesi hem babasıdır.

Meryemce, romanda daha çok oğlu Ali ile olan çatışmalarıyla yer alır. Meryemce'nin oğlu ile ilişkileri inişli çıkışlıdır. Meryemce istediği şey yapılmayınca herkese küsen, kızan ve söylenen biridir. Çukurova'ya olan yolculukta Ali, Meryemce'yi dinlemez ve Koca Halil'i arabaya -ata- bindirir. Koca Halil'in binmesinden bir süre sonra at ölünce Meryemce çılgına döner ve oğluna küser. Meryemce kızdığı kişi ile genellikle diyaloga girmez. Onun yerine yakınındaki nesnelere konuşmaya çalışarak hitap ettiği kişiyi iğneler;

“Yokuş, yokuş sana diyorum. Ölsem de ben seni çıkarım. Söyle de yokuş, sütümü haram ettiğim beni sırtından indirsin, indirsin.” (Kemal, 2013: 100).

Anlatı kişisi Meryemce'nin en belirgin özelliklerinden biri de inatçı oluşudur. Romanda Meryemce'nin bu özelliği Koca Halil'in ağzından aktarılır; *“Ben ne yapayım, sen Gök Hacı'nın kızıydın. Siz inatçı bir soysunuz.”* (Kemal, 2013: 73).

Bu inatçılığı ile yolculuk boyunca oğluyla konuşmayan Meryemce, vicdanına rağmen inatçılığı galip gelir ve oğluyla konuşmayarak yolculuğu tamamlar. Meryemce'nin davranışlarını şekillendiren tek şeyi onun inatçı mizahıyla açıklamak yetersizdir. Uzunca Ali ile yaşadığı gerginlik ve tartışmaların altında yatan bir sebep de Meryemce'nin sosyal durumudur. Bütün köylülerde olduğu gibi Meryemce de ekonomik olarak kötü durumdadır. Ekonomik şartların getirdiği huzursuzluk onda hissedilir. Yaşlılığın getirdiği yorgunluk Meryemce'nin davranışlarını etkileyen faktörleri başında gelir.

Meryemce'nin önemli özelliklerinden biri de bir çeşit halk hekimi olmasıdır. Bir tek doktorun bile olmadığı bu köyde Meryemce tabiatın şifalarından faydalanmasını bilen çok görmüş geçirmiş köy büyüklerindedir. Yolculuk sırasında oğlunun ayaklarının şişmesi üzerine çam sakızı, kekik ve mezdeğe sakızından oluşan bir kür yapar ve Uzunca Ali'nin ayaklarına sürer.

Meryemce diğer köylüler gibi sosyal, ekonomik, kültürel açıdan eksiktir. Çok zor şartlarda yaşayan biridir. Tüm bunlar Meryemce'nin trajedisinin sebepleridir. Hatta yaşlılığı da bu sebeplere ekleyebiliriz.

Meryemce romanda sık sık birçok varlıktan medet umar. Allah'a yakarışlarında Allah'ın sureti ile ilgili çocukça ifadeler kullanır. Allah'a beşeri özellikler atfeder; “*Hey koca Allah'ım, kara gözlü güzel Allah'ım, ben tüm dediklerimi geri alıyorum.*” (Kemal, 2013: 134). Meryemce'nin Allah'ı bu şekilde anması tanrılara insani özellikler veren İslam öncesi inanışlara göndermedir. Aslında din konusundaki eksikliğini de göstermektedir

Romanda anlatı kişilerinin üstlendiği görev ve karakter yapıları kahramanın kurmaca evrende üstlendiği görev örtüşür. Bu açıdan roman içinde kimlikleşen karakter/kişi/şahıslar üstlendiği görev açısından ayrı fonksiyon ve öneme sahiptir. Anlatı içinde yer alan karakter/kişi/şahıslar, hayatın içinden ödünç alınan kimliklerdir. Bu kimler anlatının gerçeğimsi bir kurguya ulaşmasında görevli kişilerdir.

SONUÇ

Romanın dramatik aksiyonu ve entrik kurgusunu şekillendiren unsurlardan olan karakter/kişi/şahıslar, kurmaca evrende üstlendiği görev açısından farklı şekillerde sınıflandırılarak isimlendirilir.

E.M. Forster, roman kişilerini “yuvarlak” ve “düz” karakterler olarak sınıflandırır. Yuvarlak karakter, gelişime ve değişime açıktır; psikolojik, felsefi derinliği bulunur. Düz karakter ise “tek bir fikrin ya da niteliğin sembolüdür. Eğer düz karakterler birden fazla nitelik unsura sahip olmaya başarlarsa yuvarlak karakterler olmaya da başlarlar.

Çok boyutlu kurmaca metinlerde çok yönlü/yuvarlak karakter/kişi/şahıslar kadar yalınkat/düz karakter/kişi/şahıslar da önemlidir. Bu “yalınkat/düz” ve “çok yönlü/yuvarlak” karakter/kişi/şahıslar arasında meydana gelen çatışma düzeyleri anlatının entrik ve dramatik yönünü belirgin kılar.

KAYNAKÇA

ATAY, Oğuz (2004), **Tehlikeli Oyunlar**, İletişim Yay., İstanbul.

FORSTER, Edward Morgan (2001), **Roman Sanatı**, (Çev. Ünal Aytür), Adam Yay., İstanbul.

- KARAOSMANOĞLU, Yakup Kadri (2001), **Yaban**, İletişim Yay., İstanbul.
- KEMAL, Yaşar (2013), **Ortadirek**, Yapı Kredi Yay., İstanbul.
- KORKMAZ, Ramazan (2018), “Sabahattin Ali’nin Romanlarında Karakterler/ Kişiler Dünyası”, **Romanda Kişiler Dünyası**, (Edit. Ramazan Korkmaz, Veysel Şahin), Akçağ Yay., Ankara, s.10-23.
- ÖKSÜZ GÜNEŞ, Elif (2018), “İronik Bir Yabancılaşma Kurgusu: Yaban Romanında Kişiler”, **Dünyası Romanda Kişiler Dünyası**, (Edit. Ramazan Korkmaz, Veysel Şahin), Akçağ Yay., Ankara, s. 111-130.
- RANDALL, William Lowell, (1995) , **Bizi ‘Biz’ Yapan Hikâyeler- Kendimizi Yaratmak Üzerine Denemeler**, (Çav. Şen Süer Kaya), Ayrıntı Yay., İstanbul.
- ŞAHİN, Veysel (2010), “*Oğuz Atay’ın Anlatılarında Ben, Öteki ve Benlik*”, **Türk Dili**, C.XVIII, S.697, s.28-29, Ocak
- TEKİN, Mehmet (2000), **Roman Sanatı**, Ötüken Neşriyat, İstanbul.